

چکیده

فضاهای سبز طبیعی و شبه طبیعی شهری و پیرامون شهری که در قلمرو اکولوژیک شهرها قرار دارند، با گذشت زمان روند رو به تخریب و فرسایش را طی کرده و با مسائل زیست محیطی گوناگون روبرو شده اند و توان پاسخگویی به نیازهای کنونی جامعه را ندارند. در صورت تداوم روند فعلی، در آینده محیط زیست قدرت رویارویی با مسائل و شرایط حادثه را نخواهد یافت و بدون رفع مشکلات و آماده سازی وضعیت موجود برای نیل به اهداف مطلوب در آینده نمی توان به وضعیت محیط زیست امیدوار بود. فرآیند باززنده سازی پارکها به منظور تجدید حیات، معاصر سازی و ارتقاء کیفیت محیط برای رسیدن به آینده ای مطلوب و رویارویی با مسائل آتی شهرنشینی و زندگی شهری انجام می گیرد که در این راه، چشم انداز سازی و طراحی محیط زیست نقش بسیار ارزنده ای ایفا می کند. برقراری تعادل اکولوژیک، ایمن سازی، سازماندهی و نظم بخشیدن به فعالیت های موجود و برقراری نظم فضایی، فراهم آوردن امکانات مناسب اوقات فراغت و حفاظت و نگهداری پایدار پارکهای شهری از جمله اهداف باززنده سازی پارکهای شهری می باشند که براساس مجموعه اقدامات کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت به بهبود وضعیت موجود کمک کرده و در بلند مدت زمینه را برای رسیدن به وضعیت مطلوب آماده می سازد. این کار، کاربر و پارک، تصمیم گیر و تصمیم ساز را درگیر تجربه ای می سازد که همه در آن شریک اند.

در این نوشتار سعی شده است که اهمیت این موضوع با تأکید بر معیارهای توسعه پایدار و نگرش سبز مورد توجه قرار گیرد و راهکارهایی برای رفع این مشکلات ارائه گردد. البته لازم به ذکر است که این مطالعه شامل پژوهش کلی و علمی در مورد باززنده سازی پارکها می شود.

باززنده سازی پارکهای شهری با نگرش توسعه پایدار

شهره میرزایی

کارشناس ارشد مهندسی طراحی محیط

دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

واژه های کلیدی: طراحی محیط، پارک، باززنده

سازی، معاصر سازی، مشارکت

مقدمه

میزان دوام آن فزونی می گیرد. پس کاهش فرسایش ارتباط مستقیم با مسأله پایداری دارد، بدین ترتیب بالا بردن میزان پایداری در فضای پارکهای شهری نیز نیازمند باززنده سازی است. فرآیند باززنده سازی نیازی فرهنگی اجتماعی اقتصادی است که از طریق حفظ فضای موجود، حذف مشکلات و معضلات و اضافه نمودن فضاها و کاربری های مورد نیاز جدید موجب ارتقاء کیفیت وضعیت موجود شده و نیل به آینده ای مطلوب را میسر می سازد.

اهداف باززنده سازی

بطور کلی باید توجه داشت که مقوله «پارکهای شهری» در کشورمان از دیرینه چندان زیادی برخوردار نبوده و مفهوم و کاربرد آن نیز در راستای حقیقی خود کمتر به کار گرفته شده است. این امر، از یکسو سبب بی فائدگی احداث و گسترش پارکها در شهرها شده و از سوی دیگر باعث عدم انطباق عملکرد عینی و اجتماعی آنها در ارتباط با نیازهای واقعی جوامع شهری گردیده است.

توسعه پارکها به منظور افزایش راحتی و آرامش مردم و نزدیکتر کردن آنها به طبیعت برای تفریح و تفریح و ارتقاء سطح فرهنگی جامعه می بایستی با توجه به معیارهایی چون ویژگی های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، اقلیمی و تاریخی مد نظر قرار گیرند. بنابراین استفاده از کارشناسان و متخصصین و نیز پیگیری اهداف ذیل در امر احیاء و باززنده سازی پارکهای شهری ضروری است:

- ۱- افزایش کیفیت محیط برای استفاده و حضور همه گروههای سنی افراد جامعه.
- ۲- کاهش هزینه های دوباره سازی و نوسازی کامل.
- ۳- ارزش نهادن و توجه دادن به استفاده کنندگان.
- ۴- استفاده بهینه از پارکها و فضاهای سبز شهری.
- ۵- حفظ عناصر و شاخص های مورد توجه مردم.

توسعه و گسترش روزافزون شهرها و افزایش جمعیت آنها و پرشدن فضاهای مسکونی و راهها، زمین های خالی و بایر را در شهرها به حداقل رسانده است. از سوی دیگر احداث پارکهای شهری به منظور نزدیک ساختن انسان به طبیعت و استرس و فشارها بسیار ضروری است. به همین دلیل پارک یکی از عناصر کلیدی در فضای شهری محسوب می شود. البته بنا به دلایلی از جمله قدمت و عمر زیاد و در نتیجه فرسودگی پارک، مشکلات محیطی، معضلات اجتماعی - فرهنگی جامعه و عدم توجه به استفاده از کارشناسان و متخصصان فضای سبز و محیط زیست موجب شده است تا پارکها به محیطی با استفاده کم برای مردم تبدیل شوند یا اصلاً از آن استفاده نگردد که خود، می تواند مشکلات عدیده ای را بوجود آورد.

مفهوم باززنده سازی

تخریب سرزمین با رشد جمعیت و گسترش تمدن رابطه مستقیم دارد. اگرچه این مسأله توسط صاحب نظران بخشهای مختلف از زوایای گوناگون مورد بررسی قرار گرفته است، اما آنچه مسلم است تخریب سرزمین، بارزترین وجه تخریب محیط زیست بوده و فرسایش و فرسودگی نیز مهمترین عامل تخریب محسوب می شود. (بهرام سلطانی، کامبیز و معاونت شهرسازی و معماری، ۱۳۸۴)

عوامل طبیعی و فعالیت های انسانی دو عامل ایجاد فرسایش و فرسودگی هستند، بدین ترتیب به منظور احیاء و تمرکز حیات اعم از طبیعی و مصنوعی بایستی به امر باززنده سازی مبادرت ورزید. (حبیبی، سیدمحسن و ملیحه مقصودی، ۱۳۸۴)

باززنده سازی دستیابی به تحریکی به جا و مطلوب در سازواره هر پدیده، عنصر، ماده، بنا به منظور ایجاد رشد خودجوش آن سازواره است. (توسلی، محمود، ۱۳۷۹)

برای جلوگیری از فرسایش باید میزان پایداری را با انجام عمل مرمت در فضای شهری بالا برد. با افزایش پایداری، عمر فضای شهری بالا رفته و

مورد نظرشان شیوه اقدام آنها بازسازی، نوسازی و بهسازی بوده است.^۱ در طرح مذکور علاوه بر نکات برگرفته از اصول این نظریات به طور اخص از نظریه کنستانتین دوکسیادیس پیروی شده است و از طریق اصول مداخله از دیدگاه وی، مجموعه فرسوده پارک ارم مورد ارزیابی قرار گرفته است.

تعریف واژگان

واژگان مطرح و مرتبط در این مقوله عبارتند از تجدید حیات یا باززنده سازی (Revitalization)، معاصر سازی (Regeneration)، یکپارچه سازی یا وحدت مجدد (Reintegration)، نوسازی (Remodeling)، بهسازی مجدد (Renovation)، بهسازی (Rehabilitation)، بازسازی (Reconstruction) و ... که در مفهوم شامل سلسله اقداماتی هستند که به منظور ایجاد حیات مجدد در سازمان فضایی فرسوده انجام شده که به خلق فضای شهری جدید با حفظ ویژگی های اصلی فضایی قدیم با قید شباهت ظاهری و تفاوت های رفتاری هنجاری و ارائه شخصیت و هویت متفاوت در مدت زمان بلند مدت یا میان مدت و یا کوتاه مدت به صورت مستمر یا مقطعی صورت می پذیرد.^۲

با توجه به کمبود منابع و نبود مطالعات و طرح

۶- توجه به تخصص و تاثیر بسیار مهم کارشناسان مربوطه در امر باززنده سازی شهری.

۷- افزایش و بهبود مدیریت فضاهای شهری.

۸- افزایش زمان استفاده برای استفاده کنندگان.

۹- حفظ پوشش گیاهان مجموعه.

۱۰- ارتقاء فرهنگ مردم با حفظ ویژگی های واجد ارزش و احیانا قدیمی و اضافه نمودن فضاها و کاربری های جدید.

۱۱- جلوگیری از تغییر کاربری فضای سبز شهری به کاربری های دیگر.

۱۲- جلوگیری از تبدیل شدن فضاهای سبز و پارکها برای استفاده های نامطلوب و مضر برای افراد جامعه. (رحمانی، محمد جواد، ۱۳۸۱)

تاریخچه باززنده سازی

باززنده سازی فضاهای شهری از دهه ۱۹۵۰ تا به امروز شش دوره خاص را بنا به شرایط زمانی خود طی کرده است تا اینکه در دوره قرن بیست و یکم در وجوه مختلف اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و فرهنگی بهبود و توانبخشی بافتهای فرسوده و قدیمی را در نظر گرفته و احیاء محیط و وضعیت اقتصادی اجتماعی ساکنان را مورد توجه قرار داده است. نظریه پردازان جهانی در این زمینه نظریه های مختلفی ارائه داده اند که با توجه به اهداف و اصول

جدول شماره ۱ - تدوین اهداف، نظریه ها، اصول، دستورالعمل های مداخله و شیوه اقدام با توجه به روش مداخله در نظریه های جهانی مرمت (حبیبی، سیدمحسن و ملیحه مقصودی، ۱۳۸۴)

روش مداخله	هدف مداخله	نظریه های مداخله	اصول پیشنهادی	دستورالعمل های پیشنهادی	شیوه اقدام
روش جامع باززنده سازی	- توسعه کالبدی فضایی با توجه به ارتقاء ثروت فرهنگی تاریخی، پویایی محیط شهری قدیم و تنظیم رابطه توسعه و حفاظت؛ - حس تداوم در کالبد بافت قدیم به همراه خوانایی و سرزندگی - بهبود عملکردها و شرایط محیطی با حفظ کالبد بر اساس شکل سازمند و پاسخگویی به نیازهای معاصر - ساماندهی دگرگونی ها	- چندوجهی بودن باززنده سازی - انطباق زمان و مکان در بافت و مجموعه - امروز تداوم دیروز - باززنده سازی امری است بطئی و جزئی. - بدیهی بودن فرسودگی محیط طبیعی و مصنوع - کل رشد یابنده - تعادل کلی در کنار تعادل جزئی	- شناخت - هماهنگی - پویایی - وحدت - معاصر سازی - تفکیک - ساماندهی - انضمام - انسجام - ادغام - تعادل پایدار - مشارکت	- جلوگیری از اقدامات مقطعی - انجام اقدامات بطئی - ایجاد موزه در فضاهای باز - تأکید بر شبکه نمادین شهر - تأکید بر حفاظت - تأکید بر توسعه پایدار	- بهسازی - نوسازی - بازسازی

شده و اقدامات لازم انجام شده است. برای نمونه پارک هاستینگز یکی از بزرگترین پارکهای ونکوور است با مساحت ۶۶ هکتار که در سال ۱۸۸۹ میلادی توسط ایالت ونکوور به شهر اهداء شده و به پارک عمومی تبدیل شد. میدان اسبدوانی هاستینگز در ضلع شرقی پارک از سال ۱۸۹۲ واقع شده است. همچنین نمایشگاه تابستانه (PNE) در این پارک از سال ۱۹۱۰ دایر بوده است و در سال ۱ میلیون نفر بازدید کننده دارد. در سال ۱۹۹۵ توسط شورای شهر که مدیریت پارک را بر عهده داشت پس از یک مذاکره اجتماعی منجر به ایجاد طرح باززنده سازی پارک هاستینگز شد. سند طرح جامع آن در سال ۱۹۹۷ توسط

اجرا شده ای در ایران، با راهنمایی و مشاوره با اساتید و نیز مطالعه منابع موجود، در نهایت واژه باززنده سازی به عنوان معادل Revitalization انتخاب شد که در حالت کلی به معنی حفاظت و معاصر سازی و دمیدن روح جدید به محیط در عرصه های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و کالبدی است. سایر واژه ها مانند بهسازی، بازسازی، نوسازی، الگویابی مجدد، بازپیرایی و ... به عنوان اجزایی از معانی این مفهوم شناخته می شوند ولی در اصل هر گونه فعالیتی که برای احیاء، معاصر سازی و ارتقاء محیط صورت گیرد، باززنده سازی نام دارد و لذا این واژه کلی و عام است.

پیشینه علمی

مطالعات انجام گرفته با توجه به امکانات موجود نشان می دهد که در ایران تحقیق کلان و مطالعاتی در چارچوب تهیه طرح جامع در زمینه باززنده سازی پارکها انجام نگرفته است و تفاوت آن با سایر مداخلات در فضای سبز شهری به طور علمی و دقیق مشخص نیست. در طرح ها و مطالعات نظری، بازپیرایی بوستان دانشجو، پارک بعثت و پارک شهر مورد توجه قرار گرفته است که جدیدترین این مطالعات به بازپیرایی پارک بعثت مربوط می شود که در سال ۱۳۷۵ توسط مهندسين مشاور بافت شهر به درخواست سازمان پارکها و فضای سبز شهر تهران انجام شده است. در حالیکه مطالعات و کارهای انجام شده در این رابطه در اروپا و آمریکا به صورت سازمان یافته و بسیار متعددند و از دیر باز مورد توجه قرار گرفته است.^۳

تصویر شماره (۱): ساختمان نمایشگاه پارک هاستینگز، ۱۹۱۷

تصویر شماره (۲): عکس هوایی پارک هاستینگز سال ۲۰۰۲

شورای این شهر پذیرفته شد. طرح باززنده سازی به منظور به هم پیوستن کاربری های گذشته شامل

اولین بار پارک سنترال نیویورک، قدیمی ترین پارک دنیا به مساحت ۳۴۱ هکتار در سال ۱۹۷۵ م. توسط رابرت موسیس باززنده سازی شد. همچنین باززنده سازی پارک بلویل پاریس، دیسنی لند پاریس و لندن، لوناپارک ملبورن، پارک هاستینگز ونکوور، پارک مونت فیلد لندن نورفولک هریتیج انگلستان از جمله پارکهایی بودند که با شروع مسأله تخریب، فرسایش و کمبود امکانات پارکها برای تجدید حیات و باززنده سازی آنها طرح جامع تهیه

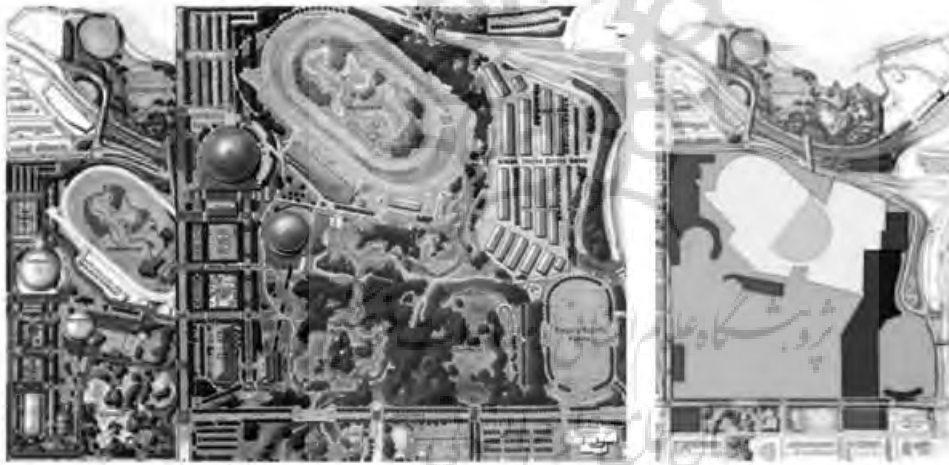

برد و زمینهای ورزشی جدید در نظر گرفته شد و در سال ۲۰۰۱ بازنگری گردید. از جمله طرحهای پیشنهادی باززنده سازی پارک هاستینگز در جهت پیدا کردن حق ترکیب عملکردهای ورزشی و

جریانهای آب سطحی، جنگل ها، باغها و چمنزارها و کاربری های فعال شامل زمین های ورزشی، زمین های بازی و زمین اسکیت برد و ایجاد پناهگاه حیات وحش، احداث باغ های ایتالیایی، پارک اسکیت

تصویر شماره (۳): نمونه هایی از حوزه های مختلف عملکردی پارک هاستینگز

تصویر شماره (۵): باززنده سازی پارک هاستینگز در سال ۱۹۹۷

تصویر شماره (۴): تقسیم بندی حوزه های عملکردی پارک هاستینگز

نمودار شماره (۱): درصد فراوانی حوزه های مختلف عملکردی پارک هاستینگز

نماید.

لازم به ذکر است که باززنده سازی پارکهای شهری با توجه به ویژگی های پارک و نحوه و میزان استفاده از آن متفاوت است ولی اصول اساسی در همه موارد مشابه است که در چارچوب عوامل ذیل طبقه بندی می شوند:

فعالیت‌های اقتصادی، فرهنگی، تفریحی با پارکهای شهری می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- نمایشگاه تابستانه سالیانه
- زمین‌های بازی یا سایر فعالیت‌های فعلی
- زیرساخت‌های دائمی: پارکها و ساختمانها

جدول شماره ۲- نمونه‌هایی از تجربیات جهانی باززنده‌سازی [حبیبی، سیدمحسن و ملیحه مقصودی، ۱۳۸۴]

ردیف	عنوان	هدف اصلی	اهداف و ملاحظات اقتصادی	اهداف و ملاحظات اجتماعی	اهداف و ملاحظات فرهنگی	سیاستها و راهبردهای راهبردی	اقدامات و راهکارهای تأسیسات و تجهیزات شهری	شیوه برنامه ریزی	شیوه اقدام	روش مداخله
۱	پارک مونت فیلد لندن	- معاصر سازی و احیاء حیات در همه فصول	- احیاء اقتصادی - ارتقاء وضعیت اقتصادی با افزایش کاربریهای اقتصادی هم‌هنگ	- کاربرد قوانین تشویقی، حمایتی، هدایتی و اجرایی	- ایجاد فعالیتهای خدماتی و فرهنگی برپایه معاصر سازی و تغییر عملکرد	- باز توانی کالبدی - پیوند عملکردها و ساختارها با مجموعه	- معاصر سازی در انطباق با اوقات فراغت شهروندان - ایجاد تسهیلات و تجهیزات تفریحی مدرن	- راهبردی - توجه به طرح های بالادست	- بهسازی - نوسازی - بازسازی	روش جامع مرمت شهری
۲	پارک هلستینگز ونکوور	- باززنده سازی مجموعه	- باز زنده سازی هم‌هنگ	- بالابردن کیفیت خدمات اجتماعی	- تجدید حیات فضاهای بارزش - گسترش و بهبود امکانات فرهنگی	- باز توانی کالبدی - پیوند عملکردها و ساختارها با مجموعه	- ایجاد تسهیلات و تجهیزات تفریحی مدرن	- توجه به طرح های بالادست	- بهسازی - نوسازی - بازسازی	روش جامع مرمت شهری
۳	پارک نور فولک هریتیج شفیلد انگلستان	- باز زنده سازی مجموعه	- باز زنده سازی هم‌هنگ	- بالابردن کیفیت خدمات اجتماعی	- تجدید حیات فضاهای بارزش - گسترش و بهبود امکانات فرهنگی	- باز توانی کالبدی - پیوند عملکردها و ساختارها با مجموعه	- ایجاد تسهیلات و تجهیزات تفریحی مدرن	- توجه به طرح های بالادست	- بهسازی - نوسازی - بازسازی	روش جامع مرمت شهری

ضوابط و اصول اساسی باززنده سازی

از آنجا که پارکسازی مقوله‌ای مرتبط با خدمات جوامع بشری است، تابعی از ضوابط عام شهرسازی و برنامه ریزی شهری است و چون با المانهای اجرایی و معماری سروکار دارد، پیرو ضوابط اجرایی است. این ضوابط، افزایش کارایی از فضاهای مختلف پارک در رابطه با ابعاد و اندازه قطعات، چگونگی گذرها، مصالح و کفسازی‌ها، تأسیسات و تجهیزات مورد نیاز را فراهم می‌آورد. همچنین تعیین این ضوابط به شناخت نیازهای مردم، خواسته‌ها و مسائل فرهنگی آنها بستگی دارد. (بهبهانی، هما، ۱۳۷۲)

علاوه بر این، شناخت عوامل تعیین کننده و مؤثر در طراحی نیز شامل سایت، زیبایی، عملکرد، استانداردها، مدیریت و کنترل هزینه و ... الزامی است تا با ایجاد شناختی از شمای کلی طراحی، طراح را به سمت ایده‌های مناسب تر هدایت

الف) شناخت عوامل طبیعی و مصنوعی
 ب) شناخت ویژگی های بصری
 ج) تعیین کاربری ها و جایگزینی آنها در سایت
 - ایجاد تعادل بین فضاهای فعال و آرام از طریق توزیع متعادل فعالیت ها
 - حفظ پیوند و همبستگی مطلوب بین فضاهای پارک، درعین استقلال هر یک از این فضاها
 - حفظ همبستگی مطلوب بین فضاها و عناصر پارک با فضاهای بیرونی پارک
 د) جنبه های زیبایی شناسی
 - ایجاد چشم اندازهای طبیعی
 - ایجاد رابطه بصری با فضاهای داخلی و خارجی
 - ایجاد تنوع در چشم اندازها
 - تأمین زیبایی عمکردی از دیدگاه زیست محیطی و احداث و تفکیک فضاهای آرام و پرتحرک

طراحی پارکهای امروزی به منظور حصول توسعه پایدار و کارایی عملکرد محیط و منظر باید با بوم شناسی محیط و منظر و سیستمهای طبیعی و انسانی پیوند یابد. (ماتلاک، جان. ل.، ۱۳۷۹) در این راستا انطباق و هماهنگی عوامل در بیان اجزای یک طرح ضروری است. (حکمتی، جمشید، ۱۳۷۵) همچنین پایداری توسعه فعالیت های انسانی مستلزم پایداری منابع اقتصادی، زیست محیطی و برآوردن نیازهای انسانی است. بنابراین توسعه پایدار در سطوح برنامه ریزی و طراحی که اثرات بلند مدت برای تمام دوران عمر طرح را دارد، نگرش های جدیدی را مطرح می کند. نگرش جامع در تمام ابعاد در مرحله طراحی نظیر جامع نگری احیاء بافتهای فرسوده که موجب بازنگری تمام مفاهیم قبلی طراحی می گردد. بکارگیری نگرش های سبز تا ۵۰ درصد از زیانهای زیست محیطی می کاهد، استفاده از مواد و مصالح مناسب و قابل بازیافت، پیشگیری از تولید آلودگیهای زیست محیطی و مدیریت مواد زائد در این خصوص مورد توجه است. (کمیته ملی توسعه پایدار، ۱۳۸۲)

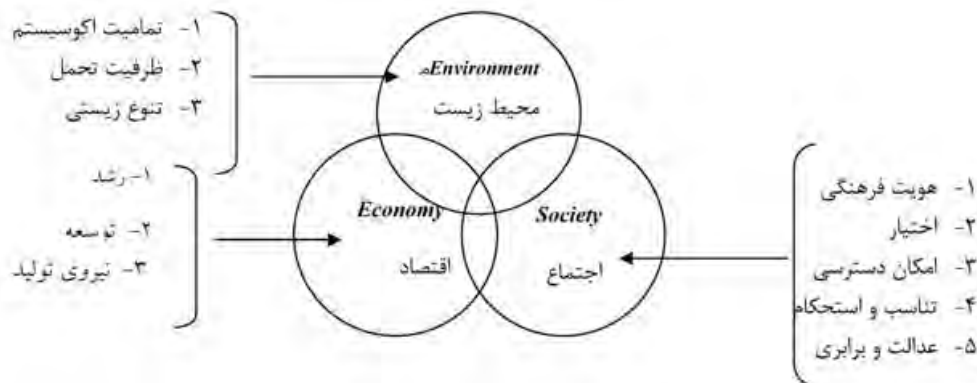
که با رعایت نکات ذیل عملی است:

- مصرف منابع طبیعی باید بسیار کم باشد.
- مواد مصرفی باید تماماً ۱۰۰٪ از مواد بازیافتی بوده یا از منابع تجدید شدنی باشد (که بدون ضرر به محیط باز گردانیده شود و بدون تهی شدن منابع طبیعی صورت پذیرد).
- بازیافت مواد زائد و زباله باید ۱۰۰٪ باشد.
- انرژی باید حفظ شود و منابع انرژی باید

- توجه به مقیاس ها از لحاظ تأثیرات زیبایی (و جنبه های عملکردی و اجرایی)
- تکمیل و نصب تجهیزات مورد نیاز از قبیل روشنایی، نیمکت، تابلوهای راهنما و آموزش دهنده
- بهسازی کفسازی ها و ایجاد هویت فضایی از طریق آن
- ی) جنبه های ایمنی و کنترل
- بازنگری عملکرد فضاها از لحاظ ابعاد اجتماعی
- تعدیل فضایی خدمات
- تأمین امنیت فضاها
- حذف نقاط کور و ایجاد زوایای دید مناسب در فضاهای مختلف
- توجه به آسایش و رفاه افراد مراجعه کننده در ساعات و ایام مختلف
- تعدیل و هرس درختان و مبارزه با آفات آنها

باززنده سازی و توسعه پایدار

آنچه که در امر باززنده سازی پارکهای شهری لازم است برنامه ریزی به منظور دستیابی به اهداف طراحی پایدار و شناخت عوامل تعیین کننده و مؤثر طراحی است. در این راستا بطور کلی هدف باید مشخص بوده و طرح از لحاظ جنبه های زیست محیطی، اجتماعی، فرهنگی و شهرسازی منطبق با نیازهای سلسله مراتب شهری، اجتماعی و فردی استفاده کنندگان از پارک باشد. بدین ترتیب دستیابی به این شناخت، برنامه ریزی مطالعات و پژوهش های لازم را جهت خواهد بخشید

شکل شماره (۱): ابعاد سه گانه توسعه پایدار [کمیته ملی توسعه پایدار، ۲۸۳۱]

کاملاً تجدیدپذیر و بدون آلاینده‌گی باشند. (انرژی خورشیدی، حرارتی، الکتریکی)

فرآیند باززنده سازی

۱- ضرورت و اهمیت طرح

با توجه به وضعیت زیست محیطی شهرها در حال حاضر و نیز عنایت به آینده شهر و شتاب روند شهرنشینی در ایران، تجدیدنظر در شیوه طراحی پارکهای شهری بسیار ضروری به نظر می‌رسد. در شهرهای مملو از جمعیت آینده، زندگی آپارتمان‌نشینی رواج بیشتری پیدا خواهد کرد. بنابراین هر چه بر فاصله موجود میان انسان و عناصر طبیعی افزوده می‌شود، نیاز انسان به نزدیکی با طبیعت فزونی می‌یابد. پس شهرهای آینده باید از هم اکنون برای رفع چنین نیازهایی مجهز و آماده شوند. توسعه و تدارک فضاهای آزاد و سبز مناسب برای پاسخگویی به نیازهای اجتماعی - روانی شهروندان امروز و آتی با نگرشی پایدار امری ضروری تلقی می‌شود.

پارکها در محیطهای شهری - نظر به وسعت قابل‌اهمیتی که معمولاً دارند - باید وظایف بسیار جدی‌تری را عهده‌دار شوند. شهرنشینی آینده که ناگزیر انسانی با تفکر و فرهنگ صنعتی است، به فضای آزاد و سبز شهری با تفکر و فرهنگ دیگری می‌نگرد. اطمینان از مواردی که باززنده‌سازی و طراحی مجدد یک پارک را ضروری و لازم می‌داند شامل استفاده کمتر مردم از مجموعه، فرسودگی آن و مغایر بودن با استانداردهای روز و اصول و ضوابط طراحی پایدار می‌باشد.

طراحی نامناسب، کمبود تجهیزات استاندارد و لازم جهت رفاه و آسایش استفاده کنندگان، همچنین فاصله از شهر و هزینه گزاف دسترسی به آنها (فضاهای سبز خارج شهری) و... موجبات تشدید عدم کارایی مناسب بسیاری از پارکهای شهری را فراهم نموده است. به همین دلیل لزوم بازنگری، ارزیابی، رعایت اصول بهسازی و باززنده‌سازی به منظور بهبود کیفیت شرایط موجود پارکها حائز اهمیت می‌باشد.

۲- بررسی ویژگیها و عناصر تأثیرگذار بر مجموعه کشف و بررسی فضاهایی که سبب بروز مشکلات ویژه در زمینه مسائل اجتماعی و فرهنگی و پوشش گیاهی شده و یا آن را تشدید نموده اند که در این امر اخذ آراء و نظرات استفاده کنندگان، کمک مؤثری در شناخت این ویژگیها و مشکلات محسوب می‌شود.

۳- بررسی کیفیات کالبدی فضای پارک و بازشناسی

پتانسیل‌ها، مشکلات و محدودیت‌های آن

بررسی و بازشناسی عناصر و مصالح و روش‌های نوین پرداخت بافت کالبدی پارک در تمام حیطه‌ها، بازشناسی کیفیات عناصر، تجهیزات و مبلمان عمومی، کیفیات مصالح نازک کاری و رنگها، شناخت دقیق کیفیات مطلوب مجموعه و شناسایی محل‌های دارای ویژگی‌های منحصر به فرد در جهت تأمین نیازهای فرهنگی، تفریحی و بهره‌مندی از طبیعت سالم در این مرحله انجام می‌گیرد.

تصویر شماره (۶) : طرح باززنده سازی مجموعه تفریحی پارک ارم (میرزایی، شهره، ۱۳۸۶)

۴- بررسی و دسترسی های سواره و پیاده

در ارتباط با شبکه پیرامونی

شناسایی مشکلات ارتباطی سواره و پیاده بویژه ارتباط فیزیکی بصری پارک با محیط‌های شهری پیرامونی پارک، کل شهر تهران و نیز فضاهای شهری بلافاصله را شامل می‌گردد.

همچنین گله‌ها و گیاهان پوششی نیز با کمک گرفتن از کارشناسان گیاه پزشکی ضروری است.

۵- بررسی کامل پوشش گیاهی ، کیفیات بافت نرم و ترکیب فضای سبز پارک

در این مورد بررسی کامل درختان به دلیل تأثیرات زیست محیطی بیشتر و منظرسازی پایدار باید بطور دقیق و با توجه به معیارهای علمی انجام پذیرد. بررسی کامل درختچه‌ها و بوته‌ها و

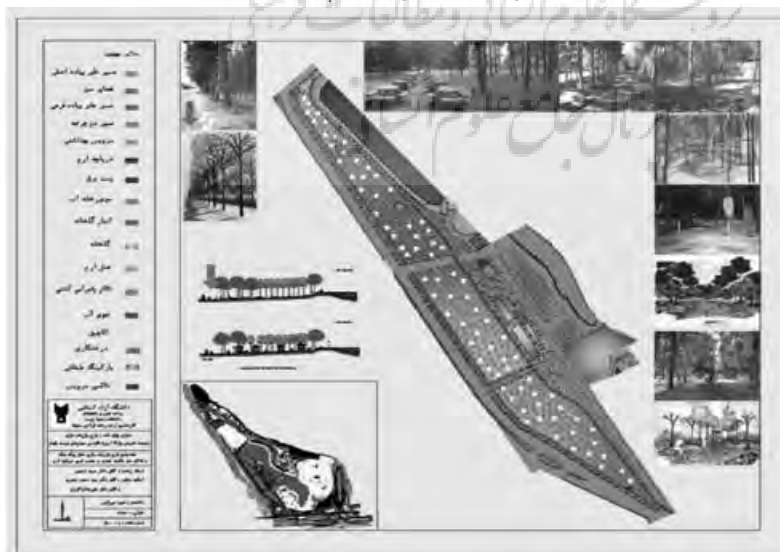
۶- بررسی تأسیسات موجود

مجموعه مورد نظر باید از لحاظ تأسیساتی مورد بررسی قرار گیرد و محل‌ها و نقاط مهم و کلیدی

طرح باززنده سازی پارکینگ شماره ۱ و احداث مجموعه ورزشی پارک ارم

توسعه گلخانه و فضای پیک نیک

تصویر شماره (۷) : نقشه های باززنده سازی کالبدی فضایی دو حوزه عملکردی پارک ارم بر اساس مبانی نه گانه طرح و برنامه فیزیکی طرح باززنده سازی پارکها [میرزایی ، شهره ، ۱۳۸۱]

- تکمیل سیستم های تأسیساتی موجود و ایجاد سیستم های تأسیساتی جدید مورد نیاز از قبیل سیستم تصفیه فاضلاب و سیستم مدیریت دفع مواد زائد (مهندسين مشاور بافت شهر تهران ، ۱۳۷۵)
 ذکر این نکته لازم است که طرح جدید باید توجیه اقتصادی داشته باشد. پس از اتمام طرح نیز، مجموعه هماهنگ و پایدار را تشکیل دهد.

۸- مدیریت و ارزیابی

پس از اجرای طرح، مدیریت آن باید بسیار مطلوب باشد تا با هرگونه مشکل احتمالی بتواند مقابله کند. کنترل و ارزیابی مجدد سالانه موجب می شود تا مشکلات و نکات جدید برای ارائه طرح های بعدی بدست آید.

نتیجه گیری

در طرح باززنده سازی یک پارک فرسوده باید همه ارکان پایداری در زمینه های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی در نظر گرفته شود و هر گونه تغییر و تکمیل کاربری های سایت و ایجاد عملکردهای جدید مستلزم ملاحظه اثرات اجتماعی با حفظ هویت فرهنگی، عدالت اجتماعی و امکان دسترسی، اثرات اقتصادی با رشد و افزایش بازدهی مالی و نیز توزیع متعادل بودجه مالی در تمام مراحل طرح، اثرات اکولوژیکی از طریق حفظ منابع تجدید شونده و استفاده بهینه از منابع تجدید ناشونده و اثرات زیست محیطی آن از طریق مدیریت پسماند می باشد.

نتیجه گیری در مورد موفق یا ناموفق بودن طرح باززنده سازی یک پارک فرسوده پس از مدت مشخصی معلوم می شود و تفاوت استفاده از کارشناس و توجه به عوامل مختلف تأثیرگذار بر مجموعه آشکار می گردد. بدیهی است کارشناسان مربوطه باید با دقت مجموعه را مورد ارزیابی و بررسی قرار دهند و سپس با مطالعه کامل، شناخت، تجزیه و تحلیل مشکلات و نیازهای جدید بتوانند ترکیب مطلوبی از پوشش گیاهی، بناها، عناصر و فضاهای ویژه مجموعه را با در نظر گرفتن هزینه

مانند محل ژنراتور یا پمپ مورد شناسایی قرار گیرد و مزایا و نواقص هر یک بررسی گردد و با شناسایی و ارزیابی کیفیات سیستم های اجرایی تأسیسات الکتریکی، روشنایی، آبیاری، آبرسانی و جمع آوری و دفع فاضلاب و آبهای سطحی جهت نیل به راه حل هایی مبتنی بر درجات گوناگون از تعمیر و ترمیم جزئی یا اساسی و یا نوسازی مهم می باشد. در این مرحله باید از کارشناسان عمران و برق کمک گرفت. اطلاع نداشتن از این شرایط می تواند صدمات جبران ناپذیری به مجموعه وارد کند.

۷- ارائه طرح جدید

در طرح جدید با توجه به عوامل فوق باید ویژگیها و نکات زیر که شامل مبانی طرح و برنامه فیزیکی طرح باززنده سازی پارکها است لحاظ شوند:

- حفظ هویت پارک و فضاهای باارزش
- هویت بخشی و بسامان کردن ساختار نامشخص موجود و میدن روح تازه در مجموعه برای جذب مردم
- ارتقاء کارایی عملکردهای ناقص موجود و تکمیل آنها
- رفع کمبودهای پارک در مقیاس یک پارک شهری (نظیر ایجاد مجموعه فرهنگی، محل تجمع و همایش، زمین های ورزشی، حذف یا افزودن میلمان به مجموعه و توجه به طرح و ویژگیهای فضاهای مختلف، نورپردازی مناسب و کافی در مجموعه و ...)
- ایجاد استقلال نسبی برای هر یک از عملکردهای پارک
- تقلیل تأثیر منفی عملکردهای مختلف بر پارک و بر یکدیگر
- ساماندهی فضای سبز: تلفیق و توجه به پوشش گیاهی مکمل برای هماهنگی و یکپارچه نمودن مجموعه لازم است. در این مورد پس از حذف یا انتقال گیاهان باید فضا را دوباره بررسی نمود و با توجه به طرح جدید از گیاهان انتقالی یا جدید برای یکپارچگی و هماهنگی فضا استفاده نمود.
- افزایش بهره وری از شبکه پیرامونی

پارکها و فضای سبز شهر تهران، انتشارات سازمان پارکها و فضای سبز شهر تهران، چاپ اول
۱۲- میرزایی، شهره، ۱۳۸۶، طرح باززنده سازی مجموعه تفریحی پارک ارم با تأکید بر معیارهای توسعه پایدار، استاد راهنما دکتر حمید ماجدی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، کارشناسی ارشد مهندسی طراحی محیط

اقتصادی در طرح باززنده سازی ارائه نمایند.
در این راستا موفقیت هر نوع برنامه ریزی و طراحی با توجه به اصل مشارکت مردمی و تعادل بین مردم و مسئولان میسر می شود و این مشارکت باعث آشنایی مردم با امکانات و محدودیتها، افزایش سهم مردم در حل مسائل شهری، کاهش سطح توقع و حفاظت بهتر منابع طبیعی می شود. (امین زاده، بهناز، ۱۳۸۳)

فهرست منابع

- منابع اینترنتی
- 1- <http://www.sheffield.gov.uk/out.about/parks.woodlands.countryside/parks/a.z.city.and.district.parks/Norfolk.heritage.park>
 - 2- <http://www.cityseattle.net/parks>
 - 3- pnepark@vancouver.ca
 - 4- rory@mountsfieldpark.org.uk
 - 5- <http://www.googleearth.com>
- ۱- امین زاده، بهناز و ایرج اسدی، ۱۳۸۳، رویکرد محیطی در برنامه ریزی و طراحی تعادل بین محیط طبیعی و انسان ساخت، مجله شهرداریها، سال پنجم شماره ۶۰
- ۲- برآبادی، محمود، ۱۳۸۳، مقاله فضای سبز شهری، مجله شهرداریها، سال پنجم، شماره ۶۰
- ۳- بهبهانی، هما، تابستان ۱۳۷۲، اصول و ضوابط طراحی پارکهای شهری، مهندسین مشاور آمایش محیط، گزارش مرحله سوم
- ۴- بهرام سلطانی، کامبیز و معاونت شهرسازی و معماری، ۱۳۸۴، مبانی معماری فضای سبز شهری، انتشارات دید، چاپ اول
- ۵- توسلی، محمود، زمستان ۱۳۷۹، مقاله اصطلاح شناسی نوسازی و بهسازی شهری، فصلنامه عمران و بهسازی شهری، شماره دوم
- ۶- حبیبی، سید محسن و ملیحه مقصودی، ۱۳۸۴، مرمت شهری، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم
- ۷- حکمتی، جمشید، ۱۳۷۵، طراحی باغ و پارک، انتشارات فرهنگ جامع، چاپ دوم
- ۸- رحمانی، محمد جواد، پاییز و زمستان ۱۳۸۱، مقاله فرآیند بهسازی فضای سبز شهری، جستارهای شهرسازی، شماره سوم
- ۹- مهندسین مشاور بافت شهر تهران، آبان ۱۳۷۵، طرح بازپیرایی پارک بعثت، گزارشات مطالعه مرحله اول
- ۱۰- کمیته ملی توسعه پایدار، ۱۳۸۲، همایش راهبردهای توسعه پایدار در بخش های اجرایی کشور، انتشارات سازمان محیط زیست، تهران
- ۱۱- ماتلاک، جان. ل.، ۱۳۷۹، آشنایی با طراحی محیط و منظر، ترجمه معاونت آموزشی و پژوهشی سازمان

پی نوشت:

- ۱- بهرام سلطانی، کامبیز و معاونت شهرسازی و معماری، ۱۳۸۴
- ۲- حبیبی، سید محسن و ملیحه مقصودی، ۱۳۸۴
- ۳- رحمانی، محمد جواد، ۱۳۸۱
- 4- Pacific National Exhibition
- ۵- بهبهانی، هما، ۱۳۷۲

